

практику у справах про відшкодування моральної (нематеріальної) шкоди». Тому зміни у суспільному житті, подальший розвиток держави та суспільства можуть призвести до того, що певні блага, що не закріплені Конституцією України як особисті права, можуть бути визнані такими тільки у судовому порядку (ст. 124), однак захищатися цивільно-правовими засобами вони не будуть, тому що це не передбачено спеціальним законодавством.

Таким чином, можливо виникнення прогалини у законодавстві. Не припустити його виникнення можна шляхом зміни, виробленого практикою підходу до захисту особистих прав, зазначеного у розглянутій постанові. В ньому повинні бути передбачені хоча б загальні засоби захисту особистих прав, що надають потерпілому право на цивільний позов про визнання за ним того чи іншого особистого права, якщо воно порушене чи заперечується; право на позов про припинення дій, що порушують особисті права; право на позов про вчинення позитивних дій, направлених на усунення наслідків порушення і що забезпечують відновлення порушеного права.

Список літератури:

1. Малєин Н.С. Охрана прав личности советским законодательством. М., 1985.
2. Покровский И.А. Основные проблемы гражданского права. 1917. 3. Иоффе О.С. Личные неимущественные права и их место в системе гражданского права // Советское государство и право. 1966. №7. 4. Флейшиц Е.А., Маковский А.Л. Теоретические вопросы кодификации республиканского гражданского законодательства // Советское государство и право. 1963. №1. 5. О предмете советского гражданского права // Советское государство и право. 1955. №5. 6. Алексеев С.С. Предмет советского социалистического гражданского права. Свердловск, 1959. 7. Гражданское право / Под ред. Сергеева А.П., Толстого Ю.К.: В 3-х т. М., 1998. Т.1.

Л.В.Красицька

ПРАВО НА ЗДОРОВ'Я В АСПЕКТІ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Ст.25 Загальної Декларації прав людини передбачає, що кожна людина має право на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який є необхідним для підтримання здоров'я і добробуту її самої та її сім'ї, і право на забезпечення в разі безробіття, хвороби, інвалідності, вдівства, старості чи іншого випадку втрати засобів до існування через незалежні від неї обставини [1, с.14].

У даному аспекті право на здоров'я забезпечується захистом права на достатній життєвий рівень.

Ст.12 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права проголошує: «Держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають право кожної людини на найвищий досяжний рівень фізичного і психічного здоров'я» [1, с.21].

Конституція України передбачає право кожного на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Таким чином, на конституційному рівні в Україні закріплено право кожної людини на охорону здоров'я. Проте, на наш погляд, якщо Конституція, як політичний і юридич-

ний документ, одночасово передбачає право на охорону здоров'я, то в цивільному законодавстві на рівні закону необхідно закріпити право на здоров'я, як особисте немайнове право кожної людини. Виникає питання: чим відрізняються ці права, що складаються з приводу одного й того ж нематеріального блага – здоров'я?

Згідно зі ст.3 Основ законодавства України про охорону здоров'я здоров'я – це стан повного фізичного, душевного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних дефектів [2].

У статуті Всесвітньої організації охорони здоров'я здоров'я також визначається як «стан повного фізичного, духовного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних дефектів» [3, с.479].

З цим визначенням здоров'я важко не погодитися, проте саме таке визначення підходить, можна сказати, до стану ідеального здоров'я, а не реального, що містить труднощі щодо оцінки досягнутої межі індивідуального або суспільного здоров'я. Крім того, таке визначення здоров'я дається через «благополуччя», яке теж потребує роз'яснення.

У науковій літературі живається ще одне тлумачення: «здоров'я – це гармонічна єдність біологічних і соціальних якостей, зумовлених природженими і набутими біологічними і соціальними впливами, а хвороба – порушення цієї гармонії, цієї єдності» [4, с.81].

На наш погляд, саме з цього визначення слід виходити, аналізуючи здоров'я як особливе нематеріальне благо.

Відносини, що виникають з приводу здоров'я, охорони здоров'я, мають різноманітний характер, можна сказати, притаманні різним галузям права. Кримінальний кодекс України містить главу III «Злочини проти життя, здоров'я, свободи і гідності особи», тобто кримінальне право стоїть на захисті здоров'я від протиправних посягань. Відносини щодо відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю працівника при виконанні ним трудових обов'язків, регулюються трудовим правом України. Передбачена адміністративна відповідальність за правопорушення в галузі охорони праці і здоров'я населення. Цивільне законодавство України також направлене на захист права на здоров'я, передбачаючи можливість відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю людини.

Таким чином, в цілому в законодавстві України мова йде про право на охорону здоров'я як систему правових норм, що мають охоронний характер, які регулюють відносини з приводу забезпечення захисту здоров'я людини від протиправних посягань.

На наш погляд, цивільне законодавство повинно більш ретельно регулювати саме право на здоров'я, норми цивільного права повинні бути більш регулятивними на відміну від норм кримінального, адміністративного права.

Відносини щодо «лікарювання» не можуть лишитися поза увагою права. Зовсім зрозуміло, що тільки морально-етичними рекомендаціями не можливо відгородити людство від свавілля, порушення гідності і обмеження свободи у сучасному світі. Стрімкий розвиток медичної науки може справляти як позитивний, і це безперечно, так і негативний вплив на людину, її права. Сучасну медицину іноді дорікають у сміливому маніпулюванні людиною, відсутності у ряді випадків гарантій безпеки людини

при втручанні у сферу її здоров'я. Право повинно стати на захист природних прав людини, у тому числі й права на здоров'я. Гарантією реалізації такого права повинно бути чітке законодавство, що відповідає потребам сучасного суспільства. У передових країнах світу дана галузь законодавства надзвичайно розвинута. У Франції, США, Італії та інших країнах існують лікарські або медичні кодекси, норми яких детально регламентують права громадян у галузі охорони їх здоров'я, професійну діяльність медиків, встановлюють чітку відповідальність за їх порушення.

В юридичній літературі неодноразово вказувалось на необхідність прийняття Медичного кодексу як єдиного законодавчого акту, що регламентував би загальні принципи медичного втручання, питання лікарської таємниці, права пацієнтів тощо [5, с.31; 6, с.38].

На наш погляд, прийняття Медичного кодексу (Кодексу про охорону здоров'я) позбавило б необхідності прийняття великої кількості нормативних актів з окремих питань медицини та суміжних з нею галузей та слугувало чіткості самого законодавства, його регулятивній ролі. Саме на цю думку настановує й аналіз Основ законодавства України про охорону здоров'я, які лише взагалі регламентують деякі правові аспекти і містять в собі багато прогалин щодо ретельного регулювання конкретних правових ситуацій, які виникають у суспільному житті.

Слід також відмітити, що нещодавно закінчилась робота ряду країн під егідою Європейської ради по розробці Конвенції про захист прав й гідності людини у зв'язку з запровадженням досягнень біології та медицини [7, с.5].

Безсумнівно, що Україна найближчим часом приєднається до цієї Конвенції, тим паче, що більшість її положень узгоджуються з Конституцією України.

На наш погляд, встановлюючи правову природу відносин щодо права на здоров'я, слід мати на увазі, що саме здоров'я, як стан повного фізичного й психічного благополуччя, є особистим нематеріальним благом людини, тому відносини, що виникають між лікарем і пацієнтом, медичним закладом і пацієнтом у разі реалізації права на здоров'я є цивільно-правовими відносинами, а саме, це особисті немайнові відносини, не пов'язані з майновими. Відсутність майнового характеру таких відносин проявляється не тільки у разі надання безплатної медичної допомоги, а й при наданні платних послуг медичними закладами. Якщо людина звертається у медичний заклад (платно чи безплатно), то це ні в якому разі не змінює немайнового характеру самого блага, яким є здоров'я. Хоча, дійсно, протягом життя людина вступає в різноманітні майнові відносини для забезпечення свого фізичного існування, проте матеріальні умови життя людини ні в якому разі не перетворюють саме життя в матеріальне благо. Саме така точка зору належить Л.О.Красавчиковій і з нею не можна не погодитися [8, с.91].

Тому, на наш погляд, не можна підтримати точку зору М.М.Малеїної, що відносини громадян з госпрозрахунковими медичними закладами – це поєднання немайнових відносин з майновими, що характеризуються використанням товарно-грошової форми [9, с.27].

Таким чином, право на здоров'я у цивільно-правовому аспекті слід розглядати як особисте немайнове право, що виникає з приводу особливо-го нематеріального блага – здоров'я людини, що є не лише особистим благом, а й великою суспільною цінністю.

Цивільно-правова регламентація права на життя і здоров'я, на наш погляд, передбачає й зобов'язання по відшкодуванню шкоди, завданої життю і здоров'ю. Саме регламентація відносин щодо відшкодування завданої життю і здоров'ю шкоди є однією з гарантій забезпечення права на життя і права на здоров'я.

Чинне законодавство регламентує зобов'язання по відшкодуванню шкоди, завданої життю і здоров'ю людини, за нормами деліктної відповідальності. Цієї позиції дотримується і Пленум Верховного Суду України. Так, п.10 постанови Пленуму Верховного Суду України №6 від 27.03.92р. «Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди» передбачає: «Шкода, заподіяна пошкодженням здоров'я, відшкодовується за правилами гл. 40 ЦК і у тих випадках, коли вона була заподіяна життю і здоров'ю громадянина при здійсненні договірних зобов'язань (трудоий договір, договір перевезення, підряду тощо), якщо чинним законодавством не передбачено інше» [10, с.285] .

На наш погляд, чинне законодавство не відповідає сьогодні потребам суспільства щодо регламентування відповідальності за заподіяння шкоди життю і здоров'ю. Тому не можна не погодитися з пропозицією Загорулька А.І. щодо необхідності введення у новий Цивільний кодекс правила, за яким у разі заподіяння шкоди життю чи здоров'ю громадянина порушенням договору відповідальність особи, що заподіяла шкоду, не може бути за обсягом меншою, ніж передбачена відповідними статтями глави 40 ЦК України [11, с.95].

Таким чином, деякі аспекти права на здоров'я потребують більш ретельного обміркування та додаткового законодавчого регулювання, у тому числі й цивільним законодавством України.

Список літератури :

1. Права людини (основні міжнародно-правові документи): Зб. док. / Упоряд. Ю.К.Качуренко. К.,1989.
2. Основи законодавства України про охорону здоров'я // Відомості Верховної Ради України. 1993. №4. Ст.19.
3. Краткая медицинская энциклопедия: В 3-х т. АМН СССР. Гл. ред. Б.В.Петровский. 2-е изд. М., 1989. Т.1.
4. Спіженко Ю.П., Уваренко А.Р., Нагорна А.М. Здоров'я населення України // Вісник Академії наук України. 1991. №10.
5. Гладун З. Правове забезпечення охорони здоров'я громадян // Радянське право. 1991. №5.
6. Шишков С. Будет ли в России Медицинский кодекс? // Российская юстиция. 1997. №1.
7. Комаров Ф.И., Лопухин Ю.М. Права человека и биомедицинская этика // Клиническая медицина. 1998. №4.
8. Красавчикова Л.О. Понятие и система личных неимущественных прав граждан / физических лиц / в гражданском праве Российской Федерации. Екатеринбург, 1994.
9. Малейна М.Н. Защита личных неимущественных прав советских граждан. М.,1991.
10. Бюлетень законодавства і юридичної практики України. 1993. №6.
11. Загорулько А.И. Обязательства по возмещению вреда, причиненного субъектами гражданского права. Харьков, 1996.